

“... ”

T.C. Anayasası'nın Cumhuriyet'in nitelikleri başlıklı 2. maddesinde “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.” hükmüne yer verilmektedir. Söz konusu Anayasa hükmünde yer alan ve henüz anlamı ve kapsamı konusunda fikir birliğine varılamamış kavramlardan bir tanesi de “Hukuk Devleti” ilkesidir. Anayasa Mahkemesi hukuk devleti ilkesini genel olarak “insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmekle kendisini yükümlü sayan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlet (E:1976/1, K:1976/28, 25/5/1976) şeklinde tarif etmektedir. Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesince de “Hukuk Devleti” kavramı tanımlanmamakta sadece bu kavramın temelini oluşturan unsurlar sıralanmaktadır. Ancak Anayasa Mahkemesinin sonraki kararlarında da belirginleştiği üzere “Hukuk Devleti” ilkesini oluşturan unsurlar zamanla, değişmekte ve çağın gelişimine göre yeni şartlar eklenebilmektedir.

T.C. Anayasası'nın 2. maddesinde yer alan ve genel olarak tarifi yukarıda belirtilen “Hukuk Devleti” kavramının içeriğini oluşturan şartlardan bir tanesi de latince deyimiyile ‘Ne Bis İn İdem’ ilkesidir. Aynı eylemde ve konudan dolayı mükerrer yargılama ve cezaya çarptırmaya izin verilmemesi anlamına gelen bu ilke ilk bakışta sadece ceza hukuku kapsamında verilen cezaları ilgilendiren bir ilke olarak görünmekte ise de idare hukukunun ceza hukuku ilişkisi dikkate alındığında aynı ilkenin Hukuk Devleti'nin gerçekleştirilmesi açısından idare hukukunda da yer alması gerektiği açıktır. Ancak burada anlatılmak istenen ceza yaptırımının yanında idarece ayrı bir yaptırım uygulanması değil idarece işlenen tek fiil nedeniyle birden fazla ceza yaptırımı uygulanmasıdır. Çünkü idari yaptırıma temel oluşturan eylem ya da davranış şeklindeki idari ihlal, aynı zamanda ceza hukukunda suç sayılabilir. Bu durumda idari yaptırımın yanında bir de cezai yaptırım uygulanabilir. Bu iki yaptırımın türü, sebep, sonuç, hukuksal dayanak, amaç ve usul açısından birbirlerinden farklıdır. Anayasa'nın 2. maddesinde Hukuk devleti kavramı kapsamında uyulması zorunlu ilkeler arasında yer alan “bir suçtan dolayı bir ceza verilir ilkesinin” tamamıyla idare hukuku açısından ihlal edilmesi bu bağlamda da idari yaptırım cezasına neden olabilecek bir fiilden dolayı ayrı ayrı birden fazla idari ceza sonucunu doğurabilecek işlem tesisine gidilmesinin hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmadığı açıktır.

Evrensel bir hukuku kuralı olan “Ne Bis İn İdem” prensibi, idare hukukunda da uygulanması gereken genel bir ilke olup, bu ilke uyarınca suç teşkil eden bir fiile tek bir ceza tayin edilmeli, eğer bir fiil ile kanun veya kanunların değişik hükümleri ihlal edilmişse, bu durumda en ağır cezayı gerektiren kanun hükmü uygulanmalıdır.

Uyuşmazlıkta, maddi olaya uygulanacak olan 2918 sayılı Kanun'un Anayasaya aykırı olduğu düşünülen 67/2. maddesinde düzenlenen ceza ve yaptırımlara bakıldığında, öngörülmuş olan idari para cezasının, bir ceza olduğu hususunda kuşku bulunmamakla beraber, anılan maddede düzenleme alanı bulan “sürücü belgesine 60 gün süreyle el koyma” ve “aracın 60 gün süreyle trafikten men edilmesi” şeklindeki diğer iki yaptırımının da doğuracakları ağır sonuçlar itibarıyla, basit bir idari yaptırım hüviyetinden sıyrılarak birer ceza unsuru haline geldikleri açıktır.

Nitekim; benzer bir konuda somut norm denetimine ilişkin Anayasa Mahkemesinin 19/3/2019 tarihli ve E:2019/1, K:2019/14 sayılı kararında “... Aracı manevra kurallarına aykırı

şekilde kullanan araç sahibi olmayan sürücünün fiili nedeniyle aracın trafikten de men edilmesi fiili işlemeyen araç sahipleri yönünden cezaların şahsiliği ilkesini ihlal etmektedir.

Öte yandan araç sahibinin önceden öngörmesinin ve denetlemesinin beklenemeyeceği sürücünün manevra kullarına aykırı fiili nedeniyle idari cezaya maruz bırakılması hukuk devleti olmanın gereklerinden olan adalet ve hakkaniyet ilkeleriyle de bağdaşmamaktadır.” Gereğesine yer verildiği, söz konusu kararda, Kanunda düzenlenen fiillerin idari ceza olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bir başka ifadeyle söz konusu eylemin karşılığının 3 ayrı idari ceza olarak düzenlendiği ve bu durumda yukarıda belirtilen “Ne Bis İn İdem” ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.

Öte yandan, ölçülülük ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. Elverişlilik öngörülen müdahalenin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, gereklilik ulaşılmak istenen amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını, yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, orantılılık ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir.

Ölçülülüğün üçüncü alt ilkesi olan orantılılık, kamu yararının korunması ile bireyin hak ve özgürlükleri arasında adil bir dengenin sağlanmasını gerektirmektedir. Öngörülen tedbirin bireyi olağan dışı ve aşırı bir yük altına sokması durumunda müdahalenin orantılı ve dolayısıyla ölçülü olduğundan söz edilemez. Bu itibarla uygulanan tedbirle kişilere aşırı ve orantısız bir yük yüklenip yüklenmediğinin tespiti gerekmektedir.

Bu açıklamalar ışığında yukarıda belirtilen 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 67/1 maddesinde (d) “Herhangi bir zorunluluk olmaksızın, karayollarında dönüş kuralları dışında bilerek ve isteyerek aracın el freninin çekilmesi suretiyle veya başka yöntemlerle aracın ani olarak yönünün değiştirilmesi veya kendi etrafında döndürülmesi yasaktır.” maddesi ve 67/2. maddesinde “Bu maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri hükümlerine uymayan sürücülere 235 Türk lirası idari para cezası verilir. Aynı fıkranın (d) bendi hükümlerine uymayan sürücülere 5.010 Türk lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri altmış gün süreyle geri alınır. Ayrıca, altmış gün süre ile trafikten men edilir. Bu şekilde sürücü belgesi geri alınanlar psiko-teknik değerlendirmeden ve psikiyatri uzmanının muayenesinden geçirilerek sürücü belgesi almasına mâni hali olmadığı anlaşılanlarla bu Kanun kapsamında verilen trafik idari para cezalarının tahsil edilmiş olması şartıyla geri alma süresi sonunda belgeleri iade edilir.” maddesi uyarınca manevra kuralına uymayan kişilerin, bir başka ifade ile drift yapan kişilerin, idari para cezası ile cezalandırılacağı, aracının 60 gün süre ile trafikten men edileceği ve sürücü belgesinin de 60 gün süre ile geri alınacağı öngörülmüştür.

Aynı maddenin devamında yer alan düzenlemede ise “Son ihlalin gerçekleştiği tarihten geriye doğru beş yıl içinde bu madde kapsamında sürücü belgesi ikinci defa geri alınanların sürücü belgeleri iptal edilir. Belgesi iptal edilenlerin tekrar sürücü belgesi alabilmesi için; sürücü kurslarına devam etmeleri ve yapılan sınavlarda başarılı olarak motorlu taşıt sürücüsü sertifikası almaları gerekir. Bu kişilerin sürücü kurslarında eğitime başlayabilmeleri için tabi tutulacakları psiko-teknik değerlendirme ve psikiyatri uzmanı muayenesi sonucunda sürücülüğe engel hali bulunmadığını gösterir belgenin sürücü kursuna ibrazı zorunludur” hükmüne yer verilmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere davacı tarafından işlenmiş olduğu tek fiil nedeniyle 1- “Aracının 60 gün süre ile trafikten men edildiği, 2- “Davacının 5.010,00-TL. idari para cezası

ile cezalandırıldığı, 3- “Davacının sürücü belgesinin 60 gün süre ile geri alındığı”, yani davacının işlemiş olduğu tek fiil nedeniyle, davacının eyleminin birden fazla cezai yaptırıma tabi tutulduğu, bir başka ifadeyle söz konusu fiiller ile hem davacının aracının 60 gün süre ile trafikten men edildiği hem de sürücü belgesinin 60 gün süre ile geri alınarak davacının 5.010,00-TL. idari para cezası ile cezalandırıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan; Kanun’un 67/3. maddesinde ise sürücü belgesi geri alınanların 5 yıl içinde ikinci kez aynı fiili işlemleri halinde sürücü belgelerinin iptal edileceği düzenlemesine yer verilerek, ağır bir yaptırım öngörülmüştür.

Dava konusu olayda, davacının 5.010,00-TL. idari para cezası ile cezalandırıldığı, davacının sürücü belgesinin 60 gün süre ile geri alındığı görülmekle birlikte, davacının aracının 60 gün süre ile trafikten men edildiği, davacının aracının trafikten 60 gün süre ile men edilmesinin Anayasa’da düzenlenen mülkiyet hakkı ile ilgili olduğu ve davacının tek fiili neticesinde birden fazla cezai yaptırıma tabi tutulduğu görülmektedir.

Anayasa’nın 90. maddesi uyarınca uygun bulunan ve iç hukukun bir parçası halini alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 nolu Ek Protokolünün “Mülkiyetin korunması” başlıklı 1. maddesinde ise: “Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasadaki öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.” hükmü yer almıştır.

Nitekim, görülmekte olan davada doğrudan uygulama alanı bulan anılan fıkranın, aracının belirli bir süre trafikten menine yönelik kısmı, davacının hukuka aykırı tek bir fiili nedeniyle, anılan maddede belirtilen diğer bir ceza ile cezalandırılmalarına ilave olarak; mülkiyetlerinde bulunan aracın belli bir süre kullanılmasını engellemek suretiyle trafikten men’i, mülkiyet hakkının ihlaline de sebebiyet vermektedir.

Bu durumda, tek eylemin aynı kanunda düzenlenen birden fazla idari yaptırıma konu ceza ile cezalandırılmasına yol açan söz konusu düzenlemenin, evrensel hukuk kuralları ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesine, 13. maddesinde yer alan ölçülülük ilkesine ve 35. maddesinde yer alan mülkiyet hakkına aykırı olduğu sonucuna varılmıştır.

Açıklanan nedenlerle;

Anayasa’nın 152. maddesi uyarınca bakılmakta olan davada uygulanacak kural olan, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 67/2 “Aynı fıkranın (d) bendi hükümlerine uymayan sürücülere 5.010,00-Türk lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri altmış gün süreyle geri alınır. Ayrıca, altmış gün süre ile trafikten men edilir.” hükmünün Anayasanın 2. maddesine aykırı olduğu kanaatiyle anılan Kanun hükmünün iptali talebiyle Anayasa Mahkemesine başvurulmasına,

Anayasa Mahkemesinin konu hakkında vereceği karara kadar işbu davanın esası hakkında verilecek hükmün geri bırakılmasına (ertelenmesine), beş ay içinde Anayasa Mahkemesince bir karar verilmezse davanın yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırılmasına,

İş bu kararın birer örneğinin taraflara tebliğine,

Esas Sayısı : 2021/123

Karar Sayısı : 2022/65

6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddesi uyarınca işbu kararın aslı ile birlikte, işbu karara ilişkin görüşme tutanağının, dava dilekçesinin ve dosya içindeki diğer tüm evrakların onaylı örneklerinin dizi listesine bağlanarak Anayasa Mahkemesine gönderilmesine 04/11/2021 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.”